

УДК 327 (73+4)

Тетяна Струтинська, Оксана Гушніт

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАПРЯМ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ Д. ТРАМПА

Стаття присвячена дослідженню змін у зовнішній політиці США, зокрема у розрізі діяльності Президента Д. Трампа, щодо країн Європи з моменту обрання на пост президента. Аналізуються висловлювання та заяви Д. Трампа щодо подій на європейському континенті, а також реакції лідерів провідних країн Європи, таких як Франція та Німеччина на трансатлантичну політику Д. Трампа. Розглянуто вплив сучасної зовнішньої політики США на відносини з європейськими країнами, НАТО та Україною.

Ключові слова: президент, США, зовнішня політика, Україна, Європа, НАТО, Д. Трамп.

Загальновідомим є факт, що зовнішня політика США визначається, зокрема й адміністрацією Президента країни та ним самим. З приходом Д. Трампа до влади у США у 2017 р. глобальний політичний вектор держави дещо змінився, зокрема по відношенню до країн Європи.

Передвиборчі гасла 45-го президента США рясніли гучними, часом абсурдними, заявами. Д. Трамп пропонував своїм виборцям, на перший погляд, прості та ефективні рішення найскладніших структурних проблем, зокрема по відношенню до країн ЄС. Можливо, саме цей «діловий тон» і «підкупив» виборців, що привели бізнесмена в президентське крісло. При цьому актуальними залишаються питання, на кшталт: «Чи дійсно «новий» курс Білого Дому є таким вже унікальним і несхожим на попередні, зокрема щодо зовнішньої політики?»; і що ще більш важливо: «Наскільки кроки президента будуть виправданими в контексті сучасної політичної системи?». Відповідно, у вимірі складних глобальних геополітичних подій та змін на європейському континенті дослідження політики США та інституту президентства цієї країни має важливе значення, зокрема в контексті подій в Україні.

Дослідженню зовнішньої політики США, зокрема інституту президентства присвячує свої наукові праці багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема В.Копійка, Н. Беспалько, Ю. Панова, О.Вонсович, М. Порицька, В. Журкін, С.Уткін, К. Воронов, В. Якунін, М. Langley, G. Bake, M. Crowley, M. Birnbaum та інші.

Проте вищезазначені вчені розглядали зовнішню політику США в контексті певних подій (виборчі процеси в різних країнах), або конкретного наукового напрямку (торгівля, фінанси, міжнародна безпека, економіка) і комплексно не аналізували її стосовно можливих наслідків для розвитку Європи загалом та України зокрема.

Ще до президентських виборів Д. Трамп чітко позначив свою першочергову увагу на внутрішній політиці США і певне скептичне і подекуди негативне ставлення до подій у Європі, зокрема ЄС. Гаряче схваливши т.зв. Брекзїт, він заявив: «я впевнений і інші підуть, думаю, що зберігати єдність буде не так легко, як багато хто вважає». При цьому Президент США чітко окреслив свою політику «відходу» від Європи, зокрема в контексті діяльності НАТО, яке він назвав «застарілим» і пригрозив «неплатникам» НАТО, що США можуть відмовитися від своїх військових зобов'язань щодо союзників по НАТО. «Мова йде про країни, у яких все добре. Запевняю, я повністю готовий сказати їм: «вітаю, тепер ви будете захищати себе самі» [1].

Насамперед варто зазначити, що в міжнародній політиці Д. Трамп акцентує увагу на намірі керуватися стратегічними і економічними інтересами США і тільки

після цього приймати до уваги вимоги союзників і партнерів, зокрема у Європі. Нова геополітика Трампа повинна була вивести на перше місце вирішення внутрішніх проблем США.

Одразу після приходу до влади Д. Трамп ухвалив доручення до політичного і військового керівництва країни підготувати документи, що визначають принципи підходу нової адміністрації до проблем національної безпеки і до її забезпечення військовими засобами. У грудні того ж року Конгрес США затвердив перший з таких ключових документів – підготовлений апаратом президента за участю залучених експертів і представлений від його імені текст під назвою «Стратегія національної безпеки: «Америка перш за все»» (National Security Strategy) [2].

У зазначеному документі є розділ, що присвячено Європі, в якому підкреслюється спільність американських і європейських цінностей, а також важливість спільного протистояння США і Європи сучасним загрозам, зокрема шляхом нарощування оборонних витрат [3].

Адміністрація теперішнього Президента США, зазначає, що країна не хоче платити за союзників по НАТО і пропонує їм самим нести фінансові витрати. Д. Трамп називає причиною економічних проблем США непропорційно великі витрати коштів на забезпечення безпеки не тільки США, але і всіх країн-учасниць альянсу. Ще в своїй передвиборчій кампанії він висловлювався про НАТО різко негативно, кажучи, що дана організація давно застаріла і є неефективною, а фінансовим ресурсам країни знайшлося б ефективніше застосування всередині країни, а не за її межами. По своїй суті, виведення військ НАТО (насамперед США) з тієї чи іншої країни Європи, може позначитися в цілому на іміджі альянсу, і він може втратити авторитет і вплив на міжнародній арені, а також це підвищує загрози безпековій дестабілізації на континенті. Таким чином, американська влада продовжує використовувати НАТО як інструмент досягнення своїх амбітних цілей, незважаючи на величезні витрати [4].

Така поведінка нинішнього американського президента призвела до відродження старої європейської «мрії», що суперечить американському розумінню євроатлантизму. Так, в Європейському Союзі знову заговорили про розширення своїх власних військових структур або створення нових. Слід зазначити, що ЄС створив свою спільну зовнішню політику і політику безпеки ще в самому кінці XX століття [5]. До цього дана структура займалася насамперед власними економічними проблемами. Але коли були утворені перші чисто європейські військово-політичні структури, це викликало неабияке занепокоєння за океаном, де стали дорікати Євросоюзу в спробах дублювання НАТО і ослаблення атлантичної єдності.

Ці розбіжності, здавалося, були давно, в цілому, врегульовані, європейські структури співіснували з НАТО на основі сформованого компромісу. Однак в нових умовах тиску з боку США і Д. Трампа насамперед, європейські лідери повернулися до розмов про необхідність зміцнення і розширення власних військових структур. Так, канцлер Німеччини А. Меркель і президент Франції Е. Макрон висловилися навіть за утворення Ради Безпеки Європейського Союзу як вищого європейського воєнно-політичного органу. Очевидна відмова президента США дотримуватися загальної політики з європейськими союзниками змусила керівників Німеччини та Франції публічно заявити про необхідність самостійно забезпечувати власну безпеку.

У травні 2018 року на врученні президенту Макрону премії імені Карла Великого Меркель заявила: «те, що США завжди будуть захищати нас, перестане бути даністю. Давайте дивитися правді в обличчя. Поки Європа ще в зародковому стані, що стосується об'єднання перед спільними загрозами. Це завдання на майбутнє» [6, с. 29]. Про це ж через кілька місяців говорив і Макрон. У серпні 2018 року на щорічній

зустрічі послів Франції він назвав політику Трампа «ізоляціоністською» і заявив, що «Європа більше не може покладатися на США в питанні забезпечення власної безпеки. Е. Макрон виклав ряд пропозицій з військової співпраці у Європі. Його головна військова мета – дозволити європейцям при необхідності діяти автономно, а разом з НАТО брати участь в компаніях за межами Європи.

В Адміністрації Президента США стримано реагують на обговорювану програму в Європі. Єдина наразі відчутна загроза для Америки – це побоювання з приводу витіснення з ринку військових озброєнь і техніки Європи, хоча вона не настільки реальна.

Поки ще важко судити, наскільки далеко ЄС просунеться в своїх військово-політичних амбіціях, особливо в ситуації, коли в умовах розпочатої Трампом конфронтації з Іраном європейські країни – хоча і по-різному, але дещо дистанціювалися від американського партнера.

Сучасні відносини між Європою і США підтверджують сформульоване ще на початку 2000-х років твердження про те, що в основі конфліктів між ними лежать протиріччя між об'єктивною потребою в спільних діях відповідно до загальних інтересів (на чому наполягають європейці), і прагненням американців діяти в односторонньому порядку з пріоритетною орієнтацією на забезпечення свого приватного інтересу [7].

Особистість Д. Трампа, безумовно, впливає на відносини між США і Європою. Багато експертів і спостерігачів відзначають, що за американським президентом закріпилася репутація «хулігана». Варто відзначити, що Трамп завжди був досить відомий своїми різкими, часом скандальними висловлюваннями та діями, в тому числі щодо політики США у Європі. Хоча американський президент і намагався пом'якшити свою позицію різними заявами, європейські лідери все ж відчули сумніви в прихильності США щодо допомоги своїм союзникам в питаннях безпеки і оборони.

Президент Трамп не має т.зв. мирного вектору у власній міжнародній політиці. На перше місце президент ставить економічні, стратегічні та інші інтереси США, які він прагне реалізувати, незважаючи на можливу шкоду відносинам зі своїми союзниками. Наразі в планах Президента США переглянути військові союзи, а також розташування зовнішніх військових баз на предмет доцільності їх утримання. Він також намагається піддати ревізії Відносини з Європейськими країнами, проте європейські лідери сподіваються, що США мають сприймати ЄС як рівного і вагомого гравця, здатного розділити відповідальність у вирішенні військово-стратегічних завдань.

Окремо слід розглянути політику Д. Трампа по відношенню до пострадянських країн. Її сучасний стан і тенденції визначає насамперед поведінка лідерів цих країн по відношенню до зовнішньої політики США. Для України ж ситуація є ще більш складною, оскільки це пов'язано із можливим втручанням України у виборчий процес у США та лобіюванням певних бізнес-інтересів американських політиків-демократів в нашій державі.

Перемога на президентських перегонах Д. Трампа багатьма політичними спеціалістами трактується як перегляд векторів світового лідерства, на який орієнтувалися попередні адміністрації у Білому Домі протягом всього пострадянського періоду. Новітнє позиціонування Америки передбачає більшу гнучкість у втручанні в проблеми і конфлікти, що виникають на світовій арені. Межі та характер цього втручання визначаються суто американськими національними інтересами та міжнародно-політичною кон'юнктурою.

Одразу після виборів стало зрозуміло, що Україна не входить до зовнішньополітичних пріоритетів нового Президента. Ще у 2015 р. Д. Трамп, будучи кандидатом у президенти, заявив, що стурбований ситуацією в Україні, однак сформулював її як виключно європейську проблему, яку саме Європа і має вирішувати. В даному контексті європейські країни, однак, не виключають Росію. Відносно євроатлантичної інтеграції України він заявив: «Увійде (Україна) чи не увійде, мені все одно. Увійде – чудово. Не увійде – чудово. Мені не подобається те, що діється в Україні. Але це проблема, яка зачіпає Європу набагато більше, ніж нас. Отож вони повинні взяти на себе частину відповідальності» [8; 9]. Такими словами він підтвердив, що Україні необхідно самій вирішувати свої проблеми, а не сподіватись на підтримку США. Більшою мірою вона має орієнтуватись на допомогу країн ЄС, так як і географічно і політично знаходиться більше в європейському ареалі впливу.

І у 2019 р. Д. Трамп залишається прибічником погляду про те, що саме Європа, а не США мають займатися європейськими питаннями економіки й безпеки, в тому числі й «українською проблемою». В інтерв'ю газеті «New York Times» він зазначав: «Одна з речей, які мене дратували – була Україна. Зараз я повністю за Україну. У мене є друзі, які живуть в Україні, однак, не так давно, коли українська проблема виникла, і Росія пішла на конфронтацію, у мене не було враження, що хтось переймається цим більше, ніж ми. Нас те, що відбувається в Україні, зачіпає найменше, бо ми розташовані від неї далеко. Однак, схоже, їхні сусіди про це не говорять. Подивіться на Німеччину, на інші країни – не схоже, щоб вони дуже переймалися... Тож я здивувався, чому країни, які межують з Україною і розташовані з нею поруч, не переймаються цією проблемою більше?» [10].

Ці слова підкреслюють неоднозначність поглядів Президента США відносно нашої країни. Навіть більше, він не проявляє значного бажання офіційно зустрічатися з українськими політиками (особливо це було характерним до 2019 р., адже минула політична верхівка України «зробила ставку» на конкурента Д. Трампа на минулих виборах Президента США – Г. Клінтон).

Хоча Трамп і заявляє про підтримку України, українські інтереси не у повній мірі збігаються з інтересами американської держави. Достатньо різними є підходи щодо визначення самого формату відносин між США та Україною. Так, для США Україна важлива виключно в контексті складової європейської безпеки, а не як окрема країна. У Сполучених Штатів немає жодного життєво важливого інтересу, який би вони не могли забезпечити без України. Російська збройна агресія проти нашої держави не вважається прямою загрозою для безпеки США, а є лише загрозою європейській безпеці. Хоча Україна й намагається бути для США стратегічним союзником, теперішня адміністрація Трампа бачить нашу країну лише партнером. Саме тому, Хартія Україна-США про стратегічне партнерство [11] була підписана не на рівні президентів, а лише на рівні зовнішньополітичних відомств.

Відповідно, на сьогодні США зацікавлені в Україні, насамперед в кількох аспектах, а саме: збереження цілісності Європи та європейської безпеки, невід'ємною складовою яких є Україна (проте лише на рівні, коли це не б'є по інтересам США), а також як приклад успішного розвитку демократії за американською моделлю та реформування для інших країн регіону, включно з Росією. Тобто, йдеться теж не лише про Україну, а про регіональний вимір, у якому Україна є надзвичайно важливим елементом. [1]

Відоме й певне лояльне відношення Д. Трампа до Росії та режиму В. Путіна. Під час своєї передвиборчої кампанії теперішній президент США заявляв, що Росія – велика держава, а президент Путін – великий лідер (хоча слід зауважити, що такі самі

слова Д.Трампа заявляв і про лідера КНДР Кім Чен Ина). У зв'язку з цим, він також висловив побажання «налагодити з Путіним дуже хороші відносини».

Однак, такі слова Трампа не заважають його адміністрації протистояти розширенню «газового» впливу Росії на Європу шляхом будівництва «Північного потоку-2». Так, Трамп неодноразово критикував цей проект, закликав Європу до диверсифікації джерел енергопостачань і зазначав, що альтернативним джерелом може стати скраплений природний газ із США.

Дуже важливо, щоб Україна не стала розмінною монетою геополітичних торгів, результатом яких може стати згода Вашингтона на повернення Москвою контролю над пострадянським простором, або ж створення регіону невизначеності, що відіграватиме роль буферу між НАТО і Росією, а також між Євросоюзом та Євразійським економічним союзом.

Отже, президент США Д. Трамп схильний якомога менше втручатись у справи країн Європи та залишити їх проблеми на самостійне вирішення. Відповідно варто очікувати, як мінімум до кінця каденції Трампа, що певна ізоляціоністська політика США щодо країн Європи збережеться, а Україна для Трампа не становитиме значного інтересу.

Політика Президента Трампа є надзвичайно специфічною, і подекуди не послідовною, але в науково-історичному та геополітичному контекстах надзвичайно цікавою, і такою, що дає широке поле для подальшої аналітичної діяльності та побудови прогнозів подальшого розвитку геополітичних подій, а отже науковий зміст цієї теми ще далеко не вичерпаний.

1. Макрон закликав створити армію Європи для оборони від Путіна і Трампа. Уніан. 2019. URL: <https://www.unian.ua/world/10326846-makron-zaklikav-stvoriti-armiyu-yevropi-dlya-oboroni-vid-putina-i-trampa.html>
2. National Security Strategy of the United States of America 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSSFinal-12-18-2017-0905.pdf>
3. Уткин С. В. «Фактор Трампа» в трансатлантических отношениях : реакция Европейского Союза. *Проблемы европейской безопасности*. 2018. № 3. С. 23-46.
4. Якунин В. И. Феномен Трампа и американская система разделения властей *Вестник МГИМО-Университета*. Москва, 2018. С. 42-62.
5. Воронов К. В. Северные страны в трансатлантическом партнерстве : проверка на прочность . *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. Т. 60. №23. С. 27-35.
6. Журкин В. В. Дональд Трамп и Европа. *Современная Европа*. 2018. №24. С. 17-33.
7. Вонсович О. С. Президентські вибори в Сполучених Штатах Америки: наслідки для міжнародної та європейської безпеки. *Грані*. Київ, 2016. С. 18–22.
8. U.S. Presidential Hopeful Trump On Ukraine's Possible NATO Entry: 'I Wouldn't Care'. RadioFreeEurope. URL: <http://www.rferl.org/a/trump-ukraine-russia-nato-germanysanctions/27191920.html>.
9. Беспалько Н. Зовнішня політика США (адміністрація Д.Трампа) та її вплив на зовнішньо-політичні відносини між Україною та США. Актуальні проблеми суспільно-політичних наук : збірник матеріалів наукової конференції / упоряд.: О. І. Яременко, С. А. Лапшин. Вінниця, 2018. С. 157-161
10. Donald Trump Expounds on His Foreign Policy Views. The New York Times URL: http://www.nytimes.com/2016/03/27/us/politics/donald-trump-transcript.html?_r=2.
11. Хартія Україна-США про стратегічне партнерство. Верховна Рада України. – 2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_140.

12. Аудит зовнішньої політики: Україна-США. Главком. URL: <http://glavcom.ua/publications/331953-audit-zovnishnoji-politiki-ukrajina-ssha.html>.
13. Трамп і Дуда обговорили, як зупинити "Північний потік-2". Інтерфакс. 2019. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/614835.html>.

References:

1. Unian (2019). Makron zaklykav stvoryty armiiu Yevropy dlia oborony vid Putina i Trampa [Macron called for an army of Europe to be defended against Putin and Trump] Retrieved from <https://www.unian.ua/world/10326846-makron-zaklikav-stvoriti-armiyu-yevropi-dlya-oboroni-vid-putina-i-trampa.html> [in Ukrainian].
2. National Security Strategy of the United States of America (2017). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSSFinal-12-18-2017-0905.pdf> [in English].
3. Utkin, S.V. (2018). «Faktor Trampa» v transatlantycheskykh otnosheniakh : reaktsiya evropeiskoho soiuza [The Trump factor in transatlantic relations: the reaction of the European Union]. *Problemy evropeiskoi bezopasnosti*, 2, 23-26 [in Russian].
4. Yakunin, V.I. (2018). Fenomen Trampa y amerykanskaia systema razdeleniya vlastei [The Trump phenomenon and the American system of separation of powers]. *Vestnyk MHYMO-Unyversyteta*. Moscow. 42-62 [in Russian].
5. Voronov, K.V. (2016). Severnye strany v transatlanticheskom partnerstve : proverka na prochnost [Northern countries in the transatlantic partnership: a test for strength]. *Myrovaia ekonomika y mezhdunarodnye otnosheniya*. 23, 27-35 [in Russian].
6. Gjurkin, V.V. (2018). Donald Tramp i Evropa [Donald Trump and Europe]. *Sovremennaia Evropa*. 24, 17-33 [in Russian].
7. Vonsovych, O. S. (2016). Prezydentski vybory v Spoluchenykh Shtatakh Ameryky: naslidky dlia mizhnarodnoi ta yevropeiskoi bezpeky [Presidential elections in the United States: Implications for international and European security]. *Hrani*. 18-22 [in Ukrainian].
8. Radio Free Europe. (2015). U.S. Presidential Hopeful Trump On Ukraine's Possible NATO Entry: 'I Wouldn't Care'. Retrieved from <http://www.rferl.org/a/trump-ukraine-russia-nato-germanysanctions/27191920.html> [in English].
9. Bepalko, N. & Panova, Yu. (2018). Zovnishnia polityka SShA (administratsiia D.Trampa) ta yii vplyv na zovnishno-politychni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta SShA [US foreign policy (the Trump administration) and its impact on Ukraine-US foreign relations]. *Aktualni problemy suspilno-politychnykh nauk : zbirnyk materialiv naukovoï konferentsii*. Vinnytsia. 157-161 [in Ukrainian].
10. The New York Times (2016). Donald Trump Expounds on His Foreign Policy Views. Retrieved from http://www.nytimes.com/2016/03/27/us/politics/donald-trump-transcript.html?_r=2. [in English].
11. Verkhovna Rada Ukrainy (2008). Khartiia Ukraina-SShA pro stratehichne partnerstvo [US-Ukraine Strategic Partnership Charter]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_140.
12. Glavkom (2016). Audyt zovnishnoi polityky: Ukraina-SShA [Foreign Policy Audit: Ukraine-USA]. Retrieved from <http://glavcom.ua/publications/331953-audit-zovnishnoji-politiki-ukrajina-ssha.html>. [in Ukrainian].
13. Interfax (2019). Tramp i Duda obhovoryly, yak zupynyty "Pivnichnyi potik-2" [Trump and Duda Discuss How to Stop North Stream-2]. Retrieved from <https://ua.interfax.com.ua/news/political/614835.html>.

Strutynska Tetiana, Hushpit Oksana. Donald Trump's European foreign policy

The article is devoted to exploring changes in US foreign policy, in particular in the context of President Trump's activities with regard to European countries since his election as president. It analyzes the statements and statements of D. Trump about events on the European continent, as well as the reactions of leaders of leading European countries, such as France and Germany, to D. Trump's transatlantic policies. The influence of modern US foreign policy on relations with European countries, NATO and Ukraine is considered.

Keywords: President, US, Foreign Policy, Ukraine, Europe, NATO, D. Trump